

Het dwaze taboe

Een meta-analyse van internationale en nationale studies omtrent 'criminaliteit & etniciteit'

PATRICK HEBBERECHT*

Marjan Bodein en Gerolf Annemans, Uitgeverij Egmont, Brussel, 2005.

Na de verkiezingen van 2004 zette de studiedienst van het Vlaams Belang een onderzoek op naar de relatie tussen criminaliteit en etniciteit. Dit onderzoek had als doel het zogenaamde politiek en wetenschappelijk taboe over dit onderwerp te doorbreken. Het opzetten van dit onderzoek moet gesitueerd worden in de nasleep van het onderzoek van Marion Van San naar de relatie tussen vreemdelingen en criminaliteit. Zij verrichtte haar studie in opdracht van Marc Verwilghen, de toenmalige Minister van Justitie in de paars - groene regering Verhofstadt I.

Het onderzoek van de studiedienst van het Vlaams Belang naar de relatie tussen criminaliteit en etniciteit werd uitgevoerd door Marjan Bodein, criminologe en gegradueerde in de psychologie. Als medeauteur schreef Gerolf Annemans, voorzitter van deze studiedienst, het voorwoord en plaatste in een tweede deel van dit boek het thema van criminaliteit en etniciteit in zijn politieke context.

Het eerste deel van de publicatie bevat de bevindingen van het onderzoek van Marjan Bodein naar het verband tussen criminaliteit en etniciteit op basis van een bespreking van verschillende verklaringsmodellen, van internationaal en nationaal onderzoek en van beschikbare cijfergegevens.

In de eerste twee inleidende hoofdstukken verduidelijkt zij haar onderzoeksopzet en begrippenkader en schetst zij bondig de naoorlogse immigratie in België. Zij geeft de voorkeur aan het begrip allochtoon wegens de neutrale connotatie ervan. De allochtoon omschrijft zij als een persoon van een andere sociaal-culturele herkomst dan die van het land waarin hij woont, ongeacht de nationaliteit.

In hoofdstuk drie bespreekt Marjan Bodein de verschillende en uiteenlopende theoretische verklaringen voor de criminaliteit door allochtonen gepleegd. Zij vangt haar overzicht aan met de vaststelling uit haar omstandige literatuurstudie dat verschillen bestaan tussen de criminaliteit gepleegd door autochtonen en allochtonen en dat het aandeel van sommige groepen allochtonen onder verdachten en veroordeelden aanzienlijk hoger ligt dan hun aandeel in de bevolking als geheel. Voor bepaalde criminaliteitsvormen zijn sommige groepen allochtonen oververtegenwoordigd. In België is dit volgens haar vooral het geval voor Marokkaanse allochtonen en in mindere mate voor Turkse allochtonen.

Verder bespreekt zij verschillende thesen voor deze verschillen en oververtegenwoordiging.

* Hoogleraar Criminologie en Rechtssociologie. Universiteit Gent

Achtereenvolgens komen aan bod de demografische, achterstand-, culturele, aanpassing-, discriminatie- en sociale desorganisatiethese. Haar belangrijkste kritiek op deze thesen is dat zij te weinig aandacht schenken aan individuele en groepsfactoren die voor de verklaring van criminaliteit onmisbaar zijn. Alleen de culturele these ontsnapt volgens Marjan Bodein aan deze kritiek. Volgens deze these worden verschillen in de aard en omvang van criminaliteit onder autochtonen en allochtonen vooral door culturele verschillen verklaard. Culturele verschillen tussen allochtonen met eenzelfde sociaal-economische achtergrond kunnen volgens haar leiden tot sterk verschillende criminaliteitspatronen. Zij besluit haar overzicht van de verschillende thesen met een bespreking van het risicofactorenmodel. Dit model kan volgens haar dienen als een conceptueel model waarin alle variabelen, die mogelijkerwijze een verklaring kunnen aanreiken voor de hogere criminaliteit onder bepaalde groepen allochtonen, op een overzichtelijke wijze kunnen worden voorgesteld.

In de hoofdstukken vier en vijf worden zeven internationale en zeven nationale onderzoeken telkens met behulp van een meta-analyse doorgelicht. Met deze methode beoogt ze een structurele vergelijking door te voeren tussen de door haar geselecteerde internationale en nationale studies, de onderzoeksresultaten te evalueren en de gemeenschappelijke bevindingen af te leiden. De steekproef van internationale studies omvat vijf Nederlandse onderzoeken, één Zweeds en één Frans, afgerond tussen 1996 en 2005. Zes Nederlandstalige onderzoeken en één Franstalig, ondernomen tussen 1987 en 2005, werden weerhouden in haar steekproef van Belgische onderzoeken. Zij komt tot het besluit dat de internationale onderzoeken een belang hechten aan de structurele en culturele factoren. Slechts één buitenlandse studie hecht ook een belang aan discriminatie als verklarende factor. In de Belgische onderzoeken daarentegen wordt het hoger aandeel van sommige allochtone jongeren in de criminaliteit overwegend vanuit discriminatie op verschillende vlakken verklaard. Culturele en structurele factoren, die manifest aanwezig zijn, worden volgens haar genegeerd in de meeste Belgische studies. Alleen Van San en Leerkes beklemtonen in hun onderzoek uit 2001 het belang van de culturele these. Maar over dit onderzoek werd volgens het Vlaams Belang een politieke en wetenschappelijke banvloek uitgesproken. Hieruit leidt ze af dat in België nog steeds een taboe bestaat over de relatie tussen etniciteit en criminaliteit.

Marjan Bodein besluit haar studie in het eerste deel van dit boek met een aantal aanbevelingen. In de resultaten van haar meta-analyse vindt zij een bevestiging van de aanvankelijke vaststelling uit haar literatuurstudie dat culturele processen een belangrijke rol spelen in de oververtegenwoordiging van voornamelijk Marokkaanse en Turkse jongens in bepaalde vormen van criminaliteit. De overheid kan hier volgens haar weinig verandering brengen aangezien culturele processen zich immers vaak voltrekken binnen het privé-domein en door socialiseringsprocessen worden bijgebracht. Wel moet de overheid meer demografische, sociale en economische gegevens verzamelen over de allochtone groepen in België. Gegevens over de migratiegeschiedenis, de etnische achtergrond, het opleidingsniveau, de beroepservaring, de taalvaardigheden en de datum van aankomst van een allochtoon tot de derde generatie zijn belangrijk. Deze gegevens dienen op uniforme wijze verzameld te worden door het Nationaal Instituut voor de Statistiek. Op basis van deze gegevens kan de overheid een beleid uitstippelen dat voor iedere allochtone groep toegankelijk is. Het bevolkingsregister dient opgesteld op basis van de etnische afkomst. Bij een politieel contact van een allochtoon

kan na koppeling met het bevolkingsregister de etniciteit van de verdachte allochtoon toegevoegd worden aan de politieke gegevens.

Politieke en gerechtelijke criminaliteitsstatistieken dienen in een indeling te voorzien naar nationaliteit en etnische achtergrond.

Ongedifferentieerde uitspraken in algemene termen over allochtonen moeten vermeden worden. Niet alle allochtone groepen moeten volgens haar over dezelfde kam geschoren worden. Positieve discriminatie van allochtonen moet worden vermeden. Zij verzet zich verder tegen een verplicht spreidingsbeleid van allochtonen op school en in woonbuurten.

De meeste aanbevelingen op het vlak van de politieke en justitiële aanpak van de criminaliteit door allochtonen gepleegd liggen in de lijn van de harde aanpak van het Vlaams Belang. Toch wijken een aantal aanbevelingen af van het officiële partijstandpunt.

In het tweede deel van het boek schetst Gerolf Annemans vanuit zijn visie de politieke context van het probleem van de vreemdelingencriminaliteit. Zijn analyse ligt in het verlengde van wat het Vlaams Blok hierover sinds het midden van de jaren tachtig schreef en zei. Alleen de persoon van de crimineel moet volgens hem verantwoordelijk gesteld worden. In een Koude Oorlogsstijl verwijt hij 'het marxisme' dit principe te hebben ontkend door alleen op de structurele verantwoordelijkheid voor het plegen van (vreemdelingen)criminaliteit te wijzen. Vanuit een meer recente post- 9/11 oorlogsetoriek van strijd tegen het islamistisch terrorisme klaagt hij de islam (en niet alleen de fundamentalistische stromingen ervan) aan voor het verdoezelen van de persoonlijke verantwoordelijkheid van moslims voor het plegen van misdrijven in onze landen door de 'westerse waarden' als oorzaak hiervan aan te geven. Verder moet volgens Annemans het multiculturalisme als maatschappijmodel opgedoekt worden. Naar zijn zeggen bestaat alleen bij het Vlaams Belang de daadwerkelijke politieke wil om een concrete en harde aanpak van criminaliteit in het algemeen en van vreemdelingencriminaliteit in het bijzonder uit te voeren.

Annemans besluit zijn bijdrage met een opsomming van de ondertussen reeds (te) bekende Vlaams Blok/Vlaams Belang voorstellen om de vreemdelingencriminaliteit hard aan te pakken. Een immigratiestop moet worden doorgevoerd en het asielrecht beperkt. De gezinshereniging, de Snel-Belgwet, de anti-racisme- en antidiscriminatie-wet moeten worden afgeschaft. Illegalen moeten worden opgespoord en criminele vreemdelingen uitgewezen wanneer zij met minstens zes maanden effectieve gevangenisstraf veroordeeld worden. Bij bezit van een dubbele nationaliteit moet hen de Belgische nationaliteit ontnomen worden. Een globaal actieplan tegen de georganiseerde misdaad moet worden uitgevoerd. De onderwijsnormen en ouderlijke verantwoordelijkheid bij jeugddelinquentie moeten aangescherpt worden.

In deze omvangrijke literatuurstudie besteedde Marjan Bodein op een eerlijke wijze ook aandacht aan wetenschappelijke theorieën en onderzoeken, waarvan de uitgangspunten haaks staan op de standpunten van het Vlaams Belang. Progressieve kritische criminologen worden door Marjan Bodein niet langer vanuit het Vlaams Blok/Vlaams Belang jargon als 'criminoefie 68-ers' bestempeld. Zij neemt zelfs verschillende kritische criminologische inzichten over. Zo lezen we voor het eerst in een lange geschiedenis van Vlaams Blok - literatuur over vreemdelingencriminaliteit dat veralgemenen en stereotyperen van vreemde bevolkingsgroepen schadelijke effecten hebben voor deze groepen. Voor het eerst wordt ook onderkend dat ook vreemdelingen slachtoffer van

criminaliteit zijn en ook met onveiligheidsgevoelens ten aanzien van criminaliteit zitten. Voor het eerst wordt discriminatie door politie en justitie bespreekbaar. Haar studie getuigt ook van inzicht in de complexe processen (strafwetgeving, aangiftebereidheid van slachtoffers, registratiebereidheid van de politie...) die van invloed zijn op het tot stand komen van criminaliteitsstatistieken.

In haar persoonlijke verwerking en interpretatie van de doorgenomen onderzoeken en geraadpleegde criminaliteitsgegevens werken dan weer integendeel radicaal rechtse uitgangspunten door.

In tegenstelling tot wat zij zelf aangeeft gaat haar studie niet over de criminaliteit van allochtonen maar van etnische groepen. Etniciteit verwijst volgens haar naar culturele handelingen en levensopvattingen die bevolkingsgroepen van elkaar onderscheiden (p.43). Kenmerken als het geboorteland, de nationaliteit, de taal, de geschiedenis, de godsdienst, de fysieke verschijning met o. m. kledingsgewoontes en opvoedingstijlen bepalen een etnische groep. Eigenlijk focust zij in haar onderzoek vooral op Marokkaans-islamitische en op Turks-islamitische etnische groepen omdat de islamitische cultuur het meest bedreigend is voor wat het Vlaams Belang als de Vlaamse cultuur beschouwt. In de studie van Bodein wordt impliciet een radicaal rechts volksnationalistisch cultuurbegrip gehanteerd dat op het vlak van de uitgangspunten veel gelijkenissen vertoont met het islamistisch cultuurbegrip. Impliciet gaat zij ook uit van een hiërarchie onder etnische groepen. Niet alleen de islamcultuur staat haaks op de Vlaamse cultuur. Uit opmerkingen blijkt het Vlaams Belang ook problemen te hebben met mediterrane en Slavische culturen. Maar deze cultuurverschillen worden nu (nog) niet uitgediept in publicaties omdat lezers hiervan moeilijker te overtuigen zijn.

Hoe groter het verschil tussen de cultuur van een etnische groep en de Vlaamse cultuur, hoe groter volgens haar de oververtegenwoordiging van leden van deze etnische groep in de criminaliteitscijfers. Mensen zoeken echter met hun (crimineel) gedrag (sub)culturele oplossingen voor de ervaringen en problemen waarmee zij in hun concrete materiële maatschappelijke positie geconfronteerd worden. Culturele factoren werken dus niet onafhankelijk van de concrete maatschappelijke socio-economische positie in op het (crimineel) gedrag van mensen. Het (crimineel) gedrag van mensen moet opgevat worden als een combinatie van reacties op de structurele beperkingen van de omgeving én van cultureel aangeleerde denkwijzen en gedragspatronen. Verschillen in politieke registraties tussen etnische groepen zijn in de eerste plaats vanuit een socio-economische context en in tweede orde vanuit een culturele context te verklaren. Selectieve momenten en discriminaties in de aangiftebereidheid van slachtoffers en in de registratie- en opsporingsbereidheid van de politie kunnen deze verschillen nog vergroten. In welbepaalde stedelijke contexten en voor welbepaalde misdrijftypes is oververtegenwoordiging van jongens van Marokkaanse en Turkse origine niet uit te sluiten en zelfs niet verwonderlijk. Vergeleken met autochtone jongens uit gelijkaardige socio-economische en stedelijke contexten is de oververtegenwoordiging kleiner dan dat Marjan Bodein in haar analyse aangeeft.

Vanuit de standpunten van het Vlaams Belang over de vreemdelingen is de uitspraak van Marjan Bodein weinig aannemelijk dat op basis van de geregistreerde etnische gegevens de overheid een beleid kan uitstippelen dat voor iedere allochtone groep toegankelijk is. De registratie van de etnische herkomst is voor het Vlaams Belang van groot belang omdat hierdoor de assimilatie van leden van niet-Europese etnische groe-

pen gecontroleerd kan worden en de terugkeer van de niet-geassimileerde leden kan gerealiseerd worden.

Ook bij de meeste andere beleidsaanbevelingen van Marjan Bodein dringt de Vlaams Belang ideologie sterk door. Toch wijken enkele aanbevelingen af van het officiële standpunt. Ik denk aan deze aanbevelingen waar voor het eerst ook andere preventieve maatregelen dan repressieve preventie worden voorgestaan (straathoekwerk...). Volgens Bodein moeten preventieve samen met repressieve maatregelen gericht worden op fenomenen en niet op specifieke bevolkingsgroepen zoals Marokkanen en Turkse jongeren, want dit leidt volgens haar tot beschuldigingen van discriminatie. Op die manier wordt volgens haar ook aan de voorwaarde van gelijke en rechtvaardige behandeling voldaan. Deze passages heb ik nooit eerder gelezen in de Vlaams Blok/Vlaams Belang literatuur.

De politieke bijdrage van Annemans in het boek 'Het dwaze taboe' had ook kunnen geschreven worden zonder de daaraan voorafgaande wetenschappelijke studie van Marjan Bodein. Het legitimeren van reeds bestaande beleidsvoorstellen is het enige doel van de opname van dit wetenschappelijk onderzoek in deze publicatie van het Vlaams Belang. Hierdoor hopen zij dat het Vlaams Belang partijstandpunt door een breder publiek dan de eigen achterban ernstig wordt genomen. De noodzaak, die het Vlaams Belang aanvoelde, om haar politieke standpunten ten aanzien van vreemdelingencriminaliteit te laten voorafgaan door een wetenschappelijk onderzoek dat wat stijl en opzet betreft een trendbreuk betekent met de Vlaams Blok - periode, is duidelijk een positief gevolg van de definitieve veroordeling van drie ondersteunende vzw's van het Vlaams Blok wegens racisme op 9 november 2004 door het Hof van Cassatie.

In de Belgische criminologie is de studie van vreemdelingencriminaliteit nooit een taboe geweest. Reeds in de jaren zeventig bestudeerden Christian Debuyst en Josine Junger-Tas de misdrijven gepleegd door migranten. Sindsdien hebben ook andere criminologen onderzoek verricht over dit thema. Verschillen in criminaliteitscijfers tussen allochtone groepen onderling en tussen allochtonen en autochtonen verklaren op basis van biologisch of (religieus) culturalistisch racisme was en zal hopelijk een taboe blijven. Dit taboe wordt door het Vlaams Belang, maar helaas ook door andere conservatieve kringen, als dwaas bestempeld. Dit taboe willen ze doorbreken.